

Olav Irgens-Jensen

BRUK AV ALKOHOL OG NARKOTIKA BLANT TILSATTE I FORSVARET

Resultater av en spørreskjemaundersøkelse høsten 1991

BRUK AV ALKOHOL OG NARKOTIKA BLANT TILSATTE I FORSVARET
Resultater av en spørreskjemaundersøkelse høsten 1991

Olav Irgens-Jensen

Statens Institutt for alkohol- og narkotikaforskning
Oslo, oktober 1992

ISBN 82-7171-165-2

FORORD

Sommeren 1991 ble Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning anmodet av Forsvarets overkommando om å være behjelpelig med å foreta en enkel spørreskjemaundersøkelse om bruk av alkohol og narkotika blant tilsatte i Forsvaret. På bakgrunn av tilsvarende undersøkelser av befolkningen i landet som helhet håpet man det ville være mulig å foreta en vurdering av situasjonen i Forsvaret i forhold til befolkningen ellers.

De viktigste resultater fra undersøkelsene er forsøkt beskrevet i denne meget enkle og summariske fremstilling.

Oktober 1992

Olav Irgens-Jensen

INNHOOLD

Innledning	1
Metode og utvalg	1
Spørreskjemaet	1
Feilkilder	2
Utvalget	5
Bruk av narkotiske stoffer	8
Hasj	8
"Tyngre" narkotiske stoffer	11
Sovetabletter og beroligende midler	13
Bruk av tobakk	14
Alkohol	16
Hvor mange drikker alkohol?	16
Hvor ofte drikkes det?	18
Hvor mye drikkes om gangen?	22
Årskonsumet av alkohol	24
Beruselseshyppighet	29
Opplevde konsekvenser av bruk av alkohol	31
De som avtjener verneplikten	36
Oppsummering	38
Litteratur	39
Spørreskjema	41

INNLEDNING

Det var naturlig at den spørreskjemaundersøkelsen om bruk av alkohol og narkotika blant tilsatte i Forsvaret som Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning (SIFA) har påtatt seg å være Forsvarets Overkommando behjelpelig med, måtte være en undersøkelse som skulle baseres på anonyme svar. Mange av spørsmålene ville jo dreie seg om ulovlige forhold og tildels forhold som av enkelte kunne oppfattes som problematiske.

Undersøkelsen burde også gi opplysninger som kunne sammenliknes med tilsvarende opplysninger fra andre utvalg av befolkningen og helst fra befolkningen i landet som helhet. Det ble derfor bestemt at undersøkelsen i Forsvaret skulle foregå samtidig med at SIFA foretok sin undersøkelse om bruk av alkohol, tobakk og forskjellige stoffer i den voksne befolkning i månedsskiftet oktober/november 1991.

I oktober 1991 gjennomførte SIFA også en undersøkelse om alkoholvanene og holdningene til alkohol i Sogn og Fjordane fylke. Denne undersøkelsen bygger på spørreskjemaer som skulle besvares anonymt på samme måte som i Forsvaret, og mange av de spørsmålene som ble benyttet var de samme. Endel resultater fra denne undersøkelsen vil også bli trukket inn som et supplement til undersøkelsen i landet som helhet.

METODE OG UTVALG

Spørreskjemaet

En kopi av spørreskjemaet som ble benyttet blant de tilsatte i Forsvaret, finnes bak i rapporten.

Under utarbeidelsen av skjemaet måtte en ta hensyn til at de fleste spørsmålene burde være de samme som dem som ble stilt til utvalget av befolkningen som helhet. En del av spørsmålene skulle også være de samme som dem som tidligere hadde vært

brukt i Forsvarets egne undersøkelser av narkotikabruk blant vernepliktige. Endelig måtte en passe på ikke å ta med spørsmål som kunne gi inntrykk av at anonymiteten ikke ble tilstrekkelig ivaretatt. Det er derfor i spørreskjemaet bare spurt om få bakgrunnsforhold, nemlig alder, kjønn, antall utdanningsår og hvilket fylke en tjenestegjør i.

Det bør i denne forbindelse nevnes at spørreskjemaet bar navnet til Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning og at den frankerte svarkonvolutten som fulgte med spørreskjemaet, var adressert til Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning. Den som svarte skulle også selv postlegge sitt svar. På denne måten håpet en at de som fikk tilsendt spørreskjemaet, skulle være sikre på at anonymiteten var reell.

Selve trykkingen av skjemaet og utsendelsen ble ellers foretatt av Forsvaret.

Feilkilder

Spørreskjemaundersøkelser av den type vi her har benyttet, kan være beheftet med særlig to typer feilkilder.

For det første kan man tenke seg at de som har svart, har gitt bevisst og systematisk feilaktige svar. Kontrollundersøkelser som har vært foretatt, tyder imidlertid på at de som svarer, stort sett svarer så godt de kan (se f.eks. Hauge og Nordli 1983). Men at det kan oppstå feil som skyldes at man ikke husker riktig og at enkelte spørsmål for noen kan virke vanskelig å besvare på en entydig måte, må en alltid regne med.

Når det spesielt gjelder spørsmål om bruk av narkotiske stoffer som er lite brukt i en befolkning som for det meste har en avvisende holdning til stoffene, kan en tenke seg at enkelte ikke vil oppgi slik bruk og svare negativt selv under fullstendig anonymitet. På den annen side er det mulig at enkelte feilaktig svarer positivt på spørsmål om slik bruk fordi de ikke har særlig kjennskap til slike stoffer og kanskje tror de har fått dem en eller annen gang. Det har vært hevdet at slike "falske positive" og "falske negative" svar tilnærmet kan

oppveie hverandre (Skog 1992).

Når det gjelder alkohol, er det en vanlig erfaring at når en ved hjelp av spørreskjemaer eller intervjuer skal forsøke å få et uttrykk for alkoholforbruket i en befolkning eller i forskjellige grupper av befolkningen, må en regne med at de som blir spurt, gjennomgående oppgir at de drikker mindre enn de faktisk gjør, - enten det nå skyldes glemsel, bevisst fortielse eller begge deler (se f.eks. Pernanen 1974). Men graden av underrapportering synes i alle større grupper å være omtrent den samme på forskjellig tidspunkt selv om alkoholvanene har forandret seg i mellomtiden (Mäkelä 1971, Nordlund 1992). En kan derfor også når det gjelder selve forbruket av alkohol, bruke slike undersøkelser til en vurdering av tendenser over tid. Undersøkelsene gir også muligheter for å sammenlikne forbruket i større grupper innen befolkningen som f.eks. mellom menn og kvinner og forskjellige aldersgrupper. Det er all grunn til å regne med at en gruppe som rapporterer et høyere forbruk enn en annen gruppe også har et høyere forbruk, selv om det har vært hevdet at graden av underrapportering i enkelte tilfeller later til å være større i grupper med et særlig høyt forbruk (Pernanen 1974).

En annen og kanskje viktigere feilkilde ligger i at det i slike spørreskjemaundersøkelser alltid vil være en god del som ikke svarer, og siden besvarelsene er anonyme, vet vi ikke hvem det er som svarer. En viss kontroll kan en imidlertid få ved å sammenlikne hvordan viktige variabler som f.eks. kjønn og alder fordeler seg i det utvalget som har svart og i det uttrukne utvalg. Dette skal vi komme tilbake til.

Foreløpig tyder erfaringene i Norge på at de utvalg en får ved spørreskjemaundersøkelser av denne type, som regel blir noe underrepresentert når det gjelder dem som bruker mest narkotiske stoffer og viser tegn på alkoholmisbruk og dem som overhodet ikke har hatt noen kontakt med slike stoffer og som har svært liten erfaring med bruk av alkohol (se f.eks. Hauge og Irgens-Jensen 1981, Hauge og Nordli 1983, Holsten 1984). Til en viss grad synes disse to skjevheter å oppveie hverandre.

Det bør i denne sammenheng understrekes at slike spørre-

skjemaundersøkelser først og fremst tar sikte på å beskrive forholdene i større grupper av den alminnelige befolkning. Undersøkelsene er mindre egnet til å si noe om spesielt belastede grupper, som kjennetegnes for eksempel ved alkoholmisbruk eller narkotikamisbruk.

Vanligvis regner en med at i spørreskjemaundersøkelser av denne type vil en svarprosent på 60 være tilfredsstillende. I undersøkelsen av de tilsatte i Forsvaret kom det - som vi skal se - inn svar fra 66 prosent av det uttrukne utvalg.

Undersøkelsen i landet som helhet ble gjennomført av A/S Gallup som en intervjuundersøkelse av vanlig type. Også en intervjuundersøkelse har sine metodiske utvalgsmessige svakheter, og det utvalget man fikk intervjuet, viste seg å inneholde noe for mange i de yngre aldersgrupper og for få i de eldre aldersgrupper. For å få aldersfordelingen i utvalget mest mulig lik aldersfordelingen i befolkningen har derfor A/S Gallup vektet de enkelte aldersgrupper.

Man kan tenke seg at det å svare på et spørreskjema gjennom et intervju er en annen situasjon enn det å svare på spørsmålene ved selv å fylle ut skjemaet, og at denne forskjellen kan påvirke de svar som gis. Undersøkelser tyder imidlertid på at for mange forhold vil resultatene med de to metodene stort sett bli så like at de kan brukes til grove sammenlikninger mellom større grupper (se f.eks. Björkman 1971, Ahlström-Laakso 1974, Nordlund 1992). Men visse typer spørsmål, som f.eks. om det å oppleve tydelig beruselse, synes man å være noe mindre villig til å svare på i en intervjusituasjon enn i et spørreskjema som skal besvares anonymt.

Vi har imidlertid en mulighet for å kontrollere størrelsesordenen av endel av de tall undersøkelsen i Forsvaret gir i forhold til undersøkelsen i landet som helhet. Som innledningsvis nevnt, ble det i oktober 1991 - bare et par uker før undersøkelsen i Forsvaret og i landet som helhet - gjennomført en undersøkelse i Sogn og Fjordane fylke. Denne undersøkelsen benyttet seg også av spørreskjemaer som skulle besvares anonymt og inneholdt mange av de samme spørsmål som ble stilt i Forsvaret. En del resultater fra denne undersøkelsen vil som

nevnt bli trukket inn i fremstillingen.

Utvalget

Utvalget blant de tilsatte i Forsvaret ble trukket av Forsvarets Datatjeneste på grunnlag av lønningslister. Det ble trukket ut et tilfeldig utvalg på 2500 menn og et tilfeldig utvalg på 1500 kvinner, altså i alt 4000 personer.

Som tidligere nevnt, kom det inn svar fra 66 prosent av dette utvalget. En del av de innkomne svar måtte imidlertid forkastes fordi enkelte av de utsendte skjemaer ved en feil hadde fått for få sider. Noen få hadde heller ikke besvart spørsmålene om kjønn og alder. Trekker man disse fra, vil svarprosenten være 64 prosent for menn og 63 prosent for kvinner.

Noen av dem som hadde svart, var eldre enn 70 år og noen var under 21 år. Disse ble tatt ut av utvalget fordi en sammenligning med landet som helhet krever en sammenligning for de forskjellige aldersgrupper hver for seg. I alt dreide det seg om 13 menn og 3 kvinner som var over 70 år og 17 menn og 18 kvinner som var under 21 år. Det utvalget av tilsatte i Forsvaret som deltar i undersøkelsen, kom da til å bestå av 1578 menn og 933 kvinner.

Tabell 1. Aldersfordeling i det uttrukne utvalget av tilsatte i Forsvaret og for dem som deltar i undersøkelsen. Prosent.

Alder	Menn		Kvinner	
	Trukket utvalg	Undersøkelsen	Trukket utvalg	Undersøkelsen
21-30	38,8	38,0	21,2	21,0
31-40	20,0	20,7	18,9	19,8
41-50	19,3	19,7	28,0	29,2
51-60	16,3	16,6	23,4	23,3
61-70	5,7	4,9	8,5	6,8
I alt	100,1	99,9	100,0	100,1
Antall	2469	1578	1480	933

	Trukket utvalg	Undersøkelsen
Menn	62,5	62,8
Kvinner	37,5	37,2
I alt	100,0	100,0
Antall	3949	2511

Tabell 1 viser at forholdet mellom menn og kvinner er det samme i det utvalget som deltar i undersøkelsen som i det opprinnelig uttrukne utvalg. Også aldersfordelingen synes både for menn og kvinner å være den samme i de to utvalg. Når det gjelder kjønn og alder, synes altså utvalget som deltar i undersøkelsen å være representativt for det utvalget som er trukket ut. Dette er viktig fordi disse to variabler er av sentral betydning for de forhold som skal behandles her.

Men hvordan forholder utvalget av de tilsatte i Forsvaret seg til utvalget i landet som helhet? Tabell 2 viser antallet i de forskjellige aldersgrupper og den prosentvise aldersfordeling i disse to utvalgene. Aldersfordelingen er som en skulle vente noe forskjellig i de to utvalgene. Når det gjelder menn,

er det tydelig prosentvis flere i Forsvaret som tilhører aldersgruppen 21-30 år enn i landet som helhet, mens det omvendte er tilfellet for kvinner. Det er også tydelig forholdsvis færre av dem som er tilsatt i Forsvaret som faller i aldersgruppen 61-70 år enn i befolkningen som helhet.

Tabell 2. Antall i de forskjellige aldersgrupper og prosentvis aldersfordeling for utvalget av tilsatte i Forsvaret og av befolkningen i landet som helhet

Alder	Antall			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	599	222	196	210
31-40	328	190	185	185
41-50	311	177	272	139
51-60	262	114	217	105
61-70	78	130	63	134
I alt	1578	833	933	773

Alder	Prosentvis fordeling			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	38,0	26,7	21,0	27,2
31-40	20,7	22,8	19,8	23,9
41-50	19,7	21,2	29,2	18,0
51-60	16,6	13,7	23,3	13,5
61-70	4,9	15,6	6,8	17,4
I alt	99,9	100,0	100,1	100,0

Forskjellen i alderssammensetning mellom utvalgene kan sannsynligvis til en viss grad også forklare den forskjell i utdanningsnivå en finner mellom Forsvaret og landet som helhet. Mens f.eks. 61 prosent blant de tilsatte menn i Forsvaret har mer enn 12 års utdanning, er dette tilfelle for bare 44 prosent blant menn i landet som helhet. For kvinner er det omvendt. Blant dem har 28 prosent blant de tilsatte i Forsvaret mer enn 12 års utdanning mot 42 prosent i landet som helhet.

For å kunne foreta en sammenligning mellom totalgruppene i Forsvaret og i landet som helhet må en forsøke å holde den viktige aldersfaktoren mest mulig konstant. Vi har derfor under utregningen av totaltallene vektet utvalget i Forsvaret slik at aldersfordelingen i de to utvalgene blir mest mulig like.

BRUK AV NARKOTISKE STOFFER

Hasj

Når en skal vurdere utbredelsen av det illegale narkotikabruk i vanlige befolkningsgrupper i Norge, er andelen som har hatt kontakt med hasjisj eller hasj (og i sjeldnere tilfelle marihuana), sannsynligvis det mest sentrale tall fordi hasj klart er det mest brukte illegale stoff i Norge.

Det har også vist seg at det er så godt som ingen av dem som ikke har brukt hasj, som har brukt andre stoffer som amfetamin, kokain eller heroin (se f.eks. Irgens-Jensen og Rud 1977). Man kan med andre ord foreta en nokså sikker forutsigelse om at de som ikke har brukt hasj eller marihuana noen gang, de har heller ikke brukt andre narkotiske stoffer.

Tabell 3 viser prosentandelen av de tilsatte i Forsvaret og av befolkningen i landet som helhet som oppgir at de har brukt hasj noen gang og i løpet av de siste 12 måneder. Både blant menn og kvinner - i alle fall blant dem under 40 år - er det en større prosentandel som har brukt hasj noen gang i landet som helhet enn blant tilsatte i Forsvaret. Blant menn

under 40 år har 19 prosent i landet som helhet oppgitt at de noen gang har brukt hasj, blant de tilsatte i Forsvaret 11 prosent. Blant kvinner er tallene lavere, men også her er det en viss forskjell mellom landet som helhet og de tilsatte i Forsvaret.

Ser en på prosenttallene for hele utvalgene, er tallene lavere i Forsvaret enn i landet som helhet. For kvinner er forskjellen imidlertid ikke signifikant.

Andelen som oppgir at de har brukt hasj i løpet av de siste 12 måneder, er også mindre i Forsvaret enn i landet som helhet. Det er ellers en svært liten andel som oppgir dette i Forsvaret, og de fleste av disse få befinner seg i aldersgruppen 21-30 år.

Tabell 3. Bruk av hasj blant tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet¹

Alder	Prosent som har brukt hasj noen gang			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	10,4	18,9	11,3	15,4
31-40	11,3	18,8	5,5	8,7
41-50	4,2	4,2	2,2	1,2
51-60	3,5	0,0	0,0	0,0
61-70	2,6	2,4	0,0	2,2
I alt	7,2	10,6	5,0	6,9

Alder	Prosent som har brukt hasj siste 12 måneder			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	1,7	6,6	1,0	4,3
31-40	0,0	5,5	0,0	1,4
41-50	0,0	0,6	0,4	0,0
51-60	0,4	0,0	0,0	0,0
61-70	0,0	0,0	0,0	1,1
I alt	0,5	3,1	0,3	1,7

- 1 Siden aldersfordelingene både for menn og kvinner er svært forskjellige for utvalgene i Forsvaret og i landet som helhet, er alle tall i denne og følgende tabeller som refererer til totalutvalget for menn og kvinner i Forsvaret - unntatt tabell 4 - beregnet på grunnlag av en aldersvektning som svarer til utvalget i landet som helhet.

Det ble i avsnittet "Feilkilder" nevnt at det kunne ligge en feilkilde i det forhold at mens undersøkelsen i Forsvaret benyttet seg av spørreskjemaer som skulle besvares anonymt, ble undersøkelsen i landet som helhet gjennomført ved hjelp av intervjuer. Når det imidlertid gjaldt spørsmålene om hasj, skulle disse i undersøkelsen i landet som helhet besvares på et eget ark som informantene fikk utlevert. Det besvarte arket ble lagt i en konvolutt uten at intervjueren fikk se svarene. Denne konvolutten ble så limt igjen og lagt sammen med det besvarte intervjueskjemaet. Det er grunn til å tro at tallene i tabell 3 er rimelig sammenlignbare, og undersøkelsene tyder da på at utbredelsen av bruk av hasj er mindre i Forsvaret enn i tilsvarende aldersgrupper i landet som helhet.

"Tyngre" narkotiske stoffer

Tabell 4 viser at illegal bruk av stoffer som amfetamin og lignende stoffer, kokain eller "crack" og heroin, morfin, opium og andre morfinlignende stoffer er svært begrenset blant tilsatte i Forsvaret. Spørsmål om disse stoffene ble ikke stilt i den landsomfattende undersøkelsen, og vi har derfor ikke tilsvarende tall fra undersøkelsen i landet som helhet. På bakgrunn av SIFAs ungdomsundersøkelser har vi imidlertid visse tall om ungdomsgruppen 20-21 år i landet som helhet.

I denne ungdomsgruppen oppgav i 1991 f.eks. 1,5 prosent av guttene at de noengang hadde brukt amfetamin eller liknende stoffer og 0,8 prosent at de hadde brukt stoffene de siste 6 måneder, mens de tilsvarende tall for jenter var 1,1 prosent og 0,3 prosent. I Forsvaret hadde 1 prosent av 21-30 årige menn brukt amfetamin i løpet av de siste 12 måneder. Blant kvinnene i samme aldersgruppe var det 0,5 prosent.

Når det gjelder stoffer som heroin og kokain, finner vi tilsvarende, men bare enda mindre tall både i Forsvaret og blant 20-21 åringer i landet som helhet. Siden tallene her er svært små, er de også usikre. Men ut fra de tall undersøkelsen har gitt, synes bruken av slike "tyngre" stoffer å være svært begrenset blant Forsvarets tilsatte.

Tabell 4. Bruk av "tyngre" narkotiske stoffer blant tilsatte i Forsvaret 1

Prosent som i løpet av de siste 12 måneder har:

		Menn	Kvinner
Brukt amfetamin e.l. stoffer	Prosent	0,8	0,3
	Antall personer	13	3
Brukt heroin, morfin, opium eller andre morfinlikn. stoffer	Prosent	0,4	0,4
	Antall personer	6	4
Brukt kokain (eller "crack")	Prosent	0,4	0,2
	Antall personer	6	2
Brukt narkotisk stoff med sprøyte	Prosent	0,3	0,3
	Antall personer	5	3
Kommet opp i vanskeligheter fordi de har brukt narkotiske stoffer	Prosent	0,1	0,0
	Antall personer	1	0
<u>Noen gang</u> blitt arrestert for befatning med narkotiske stoffer	Prosent	0,3	0,1
	Antall personer	4	1

1 Da det ikke ble stilt spørsmål om slike stoffer i den landsomfattende undersøkelsen, kan tallene for utvalget av de tilsatte i Forsvaret i denne tabell ikke sammenliknes med tilsvarende tall for landet som helhet. Tallene for Forsvaret er derfor her ikke justert ut fra en aldersvektning.

Tabell 4 viser at det også er svært få som oppgir at de i løpet av de siste 12 måneder har brukt noe narkotisk stoff med sprøyte. Det er videre bare én person - en mann - i hele

utvalget i Forsvaret som oppgir at han noen gang har kommet opp i vanskeligheter i løpet av de siste 12 måneder fordi han har brukt narkotiske stoffer. Det er noe fler - i alt 5 personer, 4 menn og 1 kvinne - som sier de noen gang har vært arrestert for befatning med narkotiske stoffer. Ut fra tallene om bruk av narkotiske stoffer de siste 12 måneder, er det grunn til å tro at dette sannsynligvis for de flestes vedkommende har skjedd for en tid tilbake, da de var yngre.

SOVETABLETTER OG BEROLIGENDE MIDLER

Det ble i spørreskjemaet stilt et spørsmål om bruk av sovetabletter og et spørsmål om beroligende midler. De hadde følgende ordlyd:

Omtrent hvor ofte har De i løpet av de siste 12 måneder brukt sovetabletter - andre steder enn på sykehus?

Omtrent hvor ofte har De i løpet av de siste 12 måneder brukt legemidler fordi De har følt Dem urolig, engstelig eller nedfor?

Tabellene 5 og 6 viser at når det gjelder bruk av slike stoffer, er det en større prosentandel i landet som helhet enn blant Forsvarets tilsatte som har brukt dem i løpet av de siste 12 måneder. Både for menn og kvinner er imidlertid forskjellen signifikant bare for bruk av sovetabletter.

Det er ellers verdt å merke seg at både for sovemidler og beroligende midler er tallene høyere for kvinner enn for menn, og dette pleier en vanligvis å finne. At tallene øker med økende alder, pleier en også å finne (se f.eks. Nordlund 1975).

Tabell 5. Prosent som i løpet av de siste 12 måneder har brukt sovetabletter - andre steder enn på sykehus - blant tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	1,2	2,7	3,6	6,3
31-40	3,4	7,8	3,8	7,6
41-50	3,2	8,2	8,9	18,6
51-60	8,1	13,5	19,7	21,9
61-70	10,5	10,7	12,9	34,7
I alt	4,5	7,8	8,4	15,9

Tabell 6. Prosent som i løpet av de siste 12 måneder har brukt legemidler fordi de har følt seg urolig, engstelig eller nedfor, blant tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	1,0	1,9	3,6	4,8
31-40	2,8	4,2	7,7	6,3
41-50	4,2	8,3	9,3	12,2
51-60	6,9	4,8	15,6	13,4
61-70	6,6	9,5	9,7	16,6
I alt	3,8	5,4	8,2	9,7

BRUK AV TOBAKK

Tabell 7 viser at det er forholdsvis færre som røker daglig blant menn som er tilsatt i Forsvaret enn blant menn i de

tilsvarende aldersgrupper i landet som helhet. Særlig stor er forskjellen i aldersgruppen 21-30 år. Her oppgav 28 prosent av mennene i Forsvaret mot 48 prosent i landet som helhet at de røkte daglig. Det er verdt å merke seg at andelen som røker daglig er lavere blant menn i Forsvaret enn blant kvinner i Forsvaret, og dette gjelder særlig for de yngre aldersgrupper.

Når det gjelder kvinner, er ellers forskjellene mellom Forsvaret og landet som helhet små.

For både menn og kvinner i såvel Forsvaret som i landet som helhet synes det å være færre som røker daglig blant dem i alderen 21-30 år enn blant dem i alderen 31-40 år. En kan ikke se bort fra at dette avspeiler den nedgang i andelen daglige røkere som en har kunnet iaktta blant ungdom i de siste 10-15 årene (se f.eks. Irgens-Jensen 1990).

Tabell 7. Bruk av tobakk blant tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet

Alder	Prosent som røker daglig			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	28	48	36	41
31-40	37	51	49	49
41-50	39	47	41	48
51-60	33	41	34	37
61-70	26	45	37	35
I alt	33	47	40	43

Alder	Prosent som bruker snus daglig			
	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	14,6	4,2	1,5	0,4
31-40	4,6	2,7	0,0	0,4
41-50	1,3	1,7	0,0	0,0
51-60	1,5	2,0	0,0	0,0
61-70	2,6	2,4	0,0	0,0
I alt	5,8	2,7	0,4	0,2

Tabell 7 viser også andelen som oppgir at de bruker snus daglig. Det er særlig blant menn at snus brukes, og prosentandelen er klart høyere blant menn i alderen 21-30 år i Forsvaret enn i landet som helhet. Mens hele 14,6 prosent i denne aldersgruppen i Forsvaret oppgir at de bruker snus daglig, er tallet bare 4,2 prosent i landet som helhet. I motsetning til det å røke tobakk daglig, later altså bruken av snus til å være mer utbredt blant yngre menn i Forsvaret enn i landet som helhet. Blant kvinner er det få som bruker snus daglig.

ALKOHOL

Hvor mange drikker alkohol?

Når en skal vurdere en befolkningsgruppes alkoholbruk, er det naturlig først å spørre om hvor mange det er som har brukt de forskjellige drikkesorter: øl, vin og brennevin. Øl er her definert som all slags øl som inneholder en del alkohol; alkoholsvakt eller alkoholfritt øl skulle ikke tas med (se spørsmål 15 i spørreskjemaet). Vin ble definert som all slags alkoholholdig vin, både sterk og svak - både kjøpt og hjemmelaget. Alkoholfri vin og lettvin (mindre enn 2,5 prosent) skulle ikke tas med (Sp. 18). Brennevin ble definert som all slags brennevin, både kjøpt og hjemmebrent (Sp. 21).

Tabell 8. Prosent som har brukt de forskjellige alkoholsorter de siste 12 måneder blant tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet

	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
ØL	21-30	96	92	84	79
	31-40	95	86	87	73
	41-50	95	87	76	76
	51-60	89	87	66	57
	61-70	77	77	54	44
	I alt	91	87	76	68
VIN					
	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
	21-30	91	74	93	81
	31-40	87	80	93	81
	41-50	85	80	84	82
	51-60	79	70	82	66
	61-70	64	67	65	53
	I alt	83	75	85	74
BR.VIN					
	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
	21-30	95	82	83	66
	31-40	92	81	82	68
	41-50	94	84	83	72
	51-60	90	80	72	60
	61-70	78	73	59	45
	I alt	91	81	77	63

Tabell 8 viser prosentandelen som oppgir at de har drukket henholdsvis øl, vin og brennevin i løpet av de siste 12 måneder. Det later til å være noe flere blant de tilsatte i Forsvaret enn i landet som helhet som har brukt de forskjellige alkoholsorter de siste 12 måneder, og dette gjelder både for menn og kvinner. Det er altså forholdsvis færre som holder seg borte fra alkohol i Forsvaret enn i landet som helhet.

Hvor ofte drikkes det?

I spørreskjemaet som de tilsatte i Forsvaret skulle besvare, var svaralternativene for hvor ofte de vanligvis pleide å drikke de forskjellige alkoholsorter følgende:

1. Et par ganger i uken eller oftere
2. Omtrent en gang i uken
3. 2-3 ganger i måneden
4. Omtrent en gang i måneden
5. Omtrent annenhver måned
6. Noen få ganger i året
7. En gang i året eller sjeldnere
8. Har aldri drukket brennevin eller bare såvidt smakt på det.

I Gallup-undersøkelsen av befolkningen i landet som helhet måtte man følge mønsteret fra tidligere undersøkelser. Dette innebar at spørsmålet om hyppighet skulle besvares ved at respondenten gav en angivelse av hvor mange ganger han vanligvis pleide å drikke de forskjellige drikkesorter uten å referere til faste svarkategorier som dem ovenfor. Intervjueren noterte så svaret og omregnet det til antall ganger i året.

At svarene når det gjelder hyppigheten av drikkesituasjoner har fremkommet på en noe forskjellig måte, kan tenkes å ha innvirket på enkelte av de utregnede tall. En analyse av de konsumstørrelser en har kommet frem til på grunnlag av disse to måter å besvare spørsmålene om hyppighet på, synes imidlertid å tyde på at dette har mindre betydning for utregning av konsumet (Nordlund 1992).

I tabell 9 har vi sett på andelen som oppgir at de pleier å drikke en gang i uken eller oftere. Når det gjelder andelen som har oppgitt akkurat en slik hyppighet, er det grunn til å tro at forskjellen i måten svarene har vært innhentet på ikke spiller noen særlig rolle.

Tabell 9. Prosent blant de tilsatte i Forsvaret og i landet som helhet som drikker de forskjellige drikkesorter omtrent en gang i uken eller oftere

	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
ØL	21-30	38	33	12	17
	31-40	29	36	11	12
	41-50	29	33	8	16
	51-60	24	26	8	9
	61-70	18	21	5	4
	I alt	29	31	10	12
VIN					
	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
	21-30	3	3	3	5
	31-40	4	8	8	10
	41-50	10	11	7	14
BR.VIN	51-60	12	13	12	13
	61-70	8	13	8	11
	I alt	7	9	7	10
BR.VIN					
	Alder	Menn		Kvinner	
		Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
	21-30	6	7	1	2
	31-40	9	10	4	5
	41-50	16	13	7	5
	51-60	23	13	7	5
	61-70	19	22	8	7
	I alt	13	12	5	5

Tabell 9 viser at prosentandelen som oppgir at de har drukket siste uke eller oftere, synes å være omtrent av samme størrelsesorden i Forsvaret som i landet som helhet (Prosentandelene er her som i de øvrige tabeller regnet ut fra alle respondentene, ikke bare dem som har drukket alkohol). Det er ellers blant menn i Forsvaret en noe større andel som oppgir å drikke øl en gang i uken eller oftere i aldersgruppen 21-30 år enn blant de eldre aldersgrupper. Forholdet er imidlertid omvendt når det gjelder vin og brennevin, og dette gjelder i omtrent like stor grad både i Forsvaret og i landet som helhet.

Det ble både i Forsvaret og i landet som helhet også stilt et spørsmål om hvor ofte man hadde drukket alkohol av et eller annet slag i løpet av de siste 4 uker (Sp. 24). Her skulle antallet angis direkte i begge undersøkelsene, og tallene er derfor direkte sammenliknbare.

Tabell 10. Gjennomsnittlig antall dager alkohol av et eller annet slag har vært drukket i løpet av de siste 4 uker

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	4,0	3,5	2,4	2,0
31-40	3,3	4,4	2,3	2,4
41-50	3,6	3,8	1,9	2,5
51-60	3,1	3,3	1,7	2,0
61-70	2,5	3,7	1,3	1,3
I alt	3,4	3,8	2,0	2,1

Tabell 10 viser at gjennomsnittshyppigheten av drikkesituasjoner siste 4 uker synes å være omtrent den samme i Forsvaret som i landet som helhet. I aldersgruppen 21-30 år kan det riktignok se ut til at både menn og kvinner i Forsvaret har drukket noe oftere de siste 4 uker enn i landet som helhet, men disse forskjeller er ikke signifikante.

Hvor mye drikkes om gangen?

Det ble også stilt spørsmål om hvor mye en pleide å drikke av de forskjellige drikkesorter. Spørsmålene om dette var de samme i begge undersøkelsene og svaralternativene var de samme (Sp. 17, 20, 23). Noen av resultatene fremgår av tabell 11.

Det ser ut til at prosentandelen som sier at de pleier å drikke mer enn 5 halvflasker øl når de drikker øl og en helflaske vin eller mer når de drikker vin, er av samme størrelsesorden blant de tilsatte i Forsvaret som i landet som helhet, både for menn og kvinner. Når det gjelder brennevin, synes det imidlertid blant menn å være noen flere i landet som helhet enn i Forsvaret som sier at de pleier å drikke omtrent en halvflaske brennevin eller mer når de drikker brennevin. For kvinnene er forholdene omtrent de samme.

Det er altså en del både i Forsvaret og i landet som helhet som oppgir at de drikker forholdsvis mye når de først drikker, og dette gjelder særlig i de yngste aldersgrupper.

Men stort sett pleier de fleste å drikke forholdsvis beskjedne mengder, og noen har jo ikke drukket overhodet de siste 12 måneder. Blant menn oppgav f.eks. både i Forsvaret og i landet som helhet nærmere 30 prosent at de ikke pleide å drikke mer enn en halvflaske øl når de drakk øl. Blant kvinner oppgav 44 prosent i Forsvaret og 37 prosent i landet som helhet det samme.

Vi har tidligere sett at det ble stilt et spørsmål om hvor mange dager man hadde drukket alkohol av et eller annet slag i løpet av de siste 4 uker. Det ble også stilt et spørsmål om hvor mange av disse dagene man hadde drukket 4 glass eller mer til sammen av de forskjellige alkoholsorter (Sp. 25). I gjennomsnitt var dette tilfellet for svært få dager. Blant menn var det i Forsvaret gjennomsnittlig 1,7 dager, i landet som helhet 1,6 dager. Blant kvinner var de tilsvarende tall 0,7 dager og 0,6 dager. Men det er selvfølgelig noen som drikker 4 glass eller mer noe oftere. Blant menn oppgav 18 prosent i Forsvaret og 14 prosent i landet som helhet at de hadde gjort dette 4 ganger eller mer de siste 4 uker, blant kvinner var det henholdsvis 5 og 4 prosent.

Tabell 11. Alkoholkvantum per gang

Prosent som pleier å drikke mer enn 5 halvflasker øl

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	31	31	9	7
31-40	10	12	1	2
41-50	2	5	0	0
51-60	2	5	0	0
61-70	0	0	0	0
I alt	11	13	3	3

Prosent som pleier å drikke omtrent en hel flaske vin eller mer

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	12	13	13	18
31-40	6	10	6	7
41-50	4	5	*	0
51-60	2	1	0	1
61-70	0	5	0	0
I alt	6	8	5	7

Prosent som pleier å drikke omtrent en halv flaske brennevin eller mer

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	16	26	5	4
31-40	8	15	2	2
41-50	5	9	0	2
51-60	3	8	1	1
61-70	1	8	0	0
I alt	12	15	2	2

* Mindre enn 0,5 prosent

Årskonsumet av alkohol

På grunnlag av de forskjellige spørsmål om hvor ofte man har drukket henholdsvis øl, vin og brennevin og hvor meget man pleier å drikke av de forskjellige alkoholsorter, har en beregnet årskonsumet av alkohol, omregnet til liter ren alkohol.

Tabellene 12 og 13 viser det beregnede årlige gjennomsnittlige forbruk av ren alkohol totalt og henholdsvis i form av øl, vin, brennevin. Alkoholforbruket synes for menn i alle aldersgrupper å være noe høyere i landet som helhet enn i Forsvaret, og forskjellen er klart signifikant for totalutvalgene av menn. For kvinner er forskjellene derimot små. Det kan ellers være verdt å merke seg at kvinner både i Forsvaret og i landet som helhet drikker omtrent like stor andel av kvinnes og mennenes samlede forbruk. I Forsvaret drakk kvinnene 30 prosent av det samlede alkoholforbruk og i landet som helhet 28 prosent.

Siden enkelte av de spørsmål som i undersøkelsene ble benyttet for å beregne alkoholkonsumet, ble besvart på litt forskjellig måte i Forsvaret og i landet som helhet, har vi i tabell 12 og 13 som en ekstra kontroll også tatt med de beregnede tall fra undersøkelsen i Sogn og Fjordane fylke. Denne undersøkelsen ble, som tidligere nevnt, gjennomført på nøyaktig samme måte og på så godt som samme tid som undersøkelsen i Forsvaret.

Tallene tyder på at alkoholforbruket blant menn ikke er lavere i Sogn og Fjordane enn i Forsvaret, men omtrent av samme størrelsesorden. Blant kvinner synes alkoholforbruket imidlertid å være noe lavere i Sogn og Fjordane enn i Forsvaret.

**Tabell 12. Beregnet gjennomsnittlig årlig forbruk av alkohol totalt
i liter ren alkohol for tilsatte i Forsvaret, i landet
som helhet og i Sogn og Fjordane fylke**

Alder	Menn			Kvinner		
	Forsv.	Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
21-30	4,69	5,21	5,45	2,09	2,08	1,27
31-40	2,75	5,14	2,88	1,36	1,93	0,97
41-50	2,69	3,51	2,44	1,08	1,53	0,84
51-60	2,52	3,06	2,81	0,90	1,26	0,61
61-70	1,81	2,44	1,20	0,70	0,75	0,29
I alt	3,10	4,11	3,35	1,33	1,60	0,90

Tabell 13. Beregnet gjennomsnittlig forbruk av liter ren alkohol i øl, vin og brennevin for alle informanter i Forsvaret, i landet som helhet og i Sogn og Fjordane fylke

	Alder	Forsv.	Menn		Kvinner		
			Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
ØL	21-30	3,08	3,20	3,46	1,17	1,03	0,58
	31-40	1,37	2,72	1,37	0,45	0,58	0,31
	41-50	0,87	1,56	1,06	0,21	0,30	0,15
	51-60	0,78	1,16	1,09	0,19	0,40	0,08
	61-70	0,42	0,63	0,43	0,11	0,13	0,04
	I alt	1,50	2,06	1,79	0,51	0,55	0,29
VIN							
	Alder	Forsv.	Menn		Kvinner		
			Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
	21-30	0,52	0,52	0,58	0,53	0,69	0,45
	31-40	0,48	1,09	0,49	0,57	0,67	0,45
	41-50	0,71	0,87	0,45	0,42	0,69	0,46
BR.VIN	51-60	0,68	0,82	0,77	0,42	0,53	0,30
	61-70	0,33	0,58	0,33	0,28	0,40	0,16
	I alt	0,54	0,77	0,51	0,47	0,61	0,40
	Alder	Forsv.	Menn		Kvinner		
			Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
BR.VIN	21-30	1,07	1,49	1,42	0,37	0,37	0,24
	31-40	0,92	1,32	1,02	0,34	0,66	0,22
	41-50	1,20	1,08	0,92	0,44	0,52	0,23
	51-60	1,23	1,06	0,95	0,32	0,32	0,23
	61-70	1,11	1,24	0,44	0,32	0,22	0,09
	I alt	1,09	1,27	1,05	0,36	0,43	0,21

Hvordan totalforbruket av alkohol prosentvis fordeler seg på de enkelte drikkesorter for menn og kvinner i Forsvaret og i landet som helhet, fremgår av figur 1. Fordelingen på de enkelte drikkesorter synes å være omtrent den samme i Forsvaret som i landet som helhet både for menn og kvinner. Det er ellers klare kjønnsforskjeller både i Forsvaret og landet som helhet. Blant menn utgjør øl klart den største andelen av konsumet med ca. 50 prosent både i Forsvaret og landet som helhet, mens vin utgjør den minste andelen med noe mellom 15 og 20 prosent. Når det gjelder kvinner, utgjør derimot vin noe over en tredjedel av alkoholforbruket. Vin foretrekkes altså i større grad av kvinner enn av menn både i Forsvaret og landet som helhet.

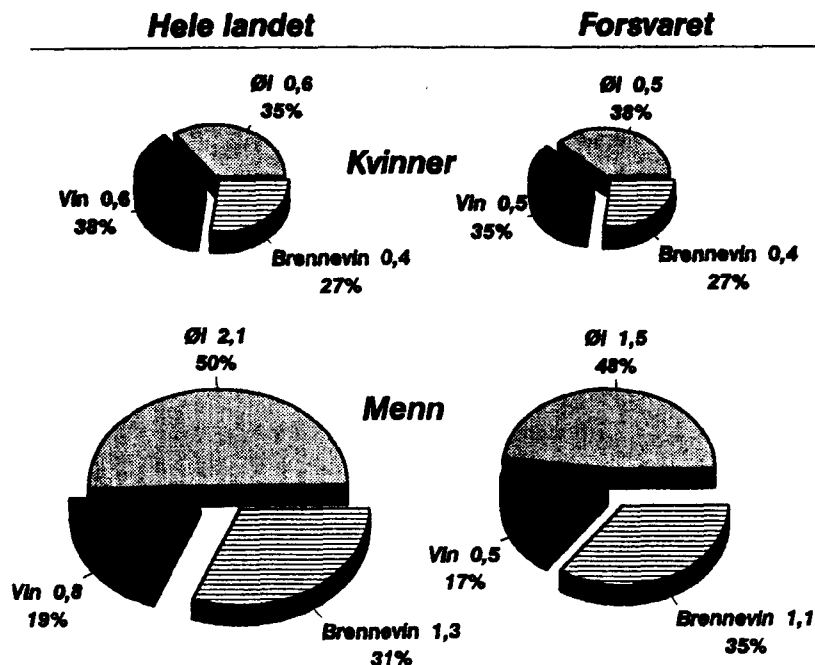

Fig. 1 Beregnet gjennomsnittlig alkoholkonsum i liter ren alkohol for menn og kvinner i Forsvaret og i landet som helhet, og konsumets fordeling på øl, vin og brennevin.

Når det gjelder forbruket av alkohol, viser undersøkelsene forholdsvis konsistente tall. Det synes rimelig å konkludere med at på tross av de metodiske svakheter som disse undersøkelsene er beheftet med - og som vi tidligere har vært inne på - synes det alminnelige gjennomsnittlige alkoholforbruk i alle fall ikke å være høyere blant de tilsatte i Forsvaret enn blant tilsvarende grupper av befolkningen i landet som helhet. Blant menn i Forsvaret synes konsumet snarere å være noe lavere enn blant menn i landet som helhet.

Det kan her være grunn til å minne om - som det innledningsvis ble nevnt - at de tall man får for forbruket av alkohol i slike undersøkelser, er lavere enn det virkelige konsum. Vanligvis får man bare dekket omkring 40-50 prosent av det registrerte konsum. Tallene fra slike undersøkelser kan derfor ikke uten videre sammenliknes med tall over det registrerte konsum i offisiell statistikk.

Det har vist seg at det alminnelige alkoholforbruk som regel er meget skjævt fordelt. En liten del av dem som drikker, drikker gjerne en meget stor andel av det som drikkes. Tabell 14 viser for de to utvalgene andelen "storbrukere" - her definert som dem som har et årlig forbruk på 10 liter ren alkohol eller mer. Tabellen tyder på at det er forholdsvis flere i landet som helhet enn blant de tilsatte i Forsvaret som har et forholdsvis høyt årlig alkoholforbruk, slik det er beregnet i disse undersøkelser.

Tabell 14. Prosent som har et årlig forbruk på 10 liter ren alkohol eller mer

Alder	Menn		Kvinner	
	Forsv.	Landet	Forsv.	Landet
21-30	10	14	3	2
31-40	4	12	1	2
41-50	3	5	0	1
51-60	4	7	0	2
61-70	1	2	0	1
I alt	5	9	1	2

Beruselseshyppighet

Av tabell 11 fremgikk det at et ikke ubetydelig antall - særlig av menn - både i Forsvaret og i landet som helhet oppgav at de pleide å drikke forholdsvis store mengder alkohol når de drakk. Selv om det vanligvis ikke synes å drikkes alkohol ofte, hverken i Forsvaret eller i landet som helhet, forekommer det altså likevel atskillige drikkesituasjoner som en skulle tro ville føre til en opplevelse av beruselse.

For å få vite noe mer om dette, ble følgende spørsmål stilt:

Omtrent hvor ofte har De i løpet av de siste 12 måneder drukket så mye øl, vin eller brennevin at De har kjent Dem tydelig beruset?

Vi har tidligere nevnt at et spørsmål om beruselse kanskje ville være noe vanskeligere å svare på i en intervjusituasjon enn i et spørreskjema som skulle besvares anonymt. Vi har derfor i tabell 15 også tatt med resultater fra den spørreskjemaundersøkelsen i Sogn og Fjordane som er blitt omtalt tidligere.

Tabell 15. Tilfeller av beruselse blant tilsatte i Forsvaret, landet som helhet og Sogn og Fjordane fylke

Gjennomsnittlig antall beruselsessituasjoner siste 12 måneder

Alder	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	15,1	12,6	16,2	5,8	5,7	4,4
31-40	7,8	7,3	6,4	2,4	2,9	1,7
41-50	5,3	3,6	5,4	1,5	0,5	1,2
51-60	4,2	1,4	3,6	0,9	0,2	0,5
61-70	2,5	1,0	1,6	0,2	0,2	0,1
I alt	7,9	6,1	8,2	2,6	2,6	2,0

Prosent som har vært tydelig beruset 2 ganger i måneden eller mer

Alder	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	28	15	30	8	6	5
31-40	11	8	9	2	2	1
41-50	7	2	8	1	0	1
51-60	5	0	4	1	0	1
61-70	3	0	1	0	0	0
I alt	14	7	13	4	3	2

Tabell 15 viser det gjennomsnittlige antall opplevde beruselsessituasjoner og prosentandelen som oppgir at de har vært tydelig beruset to ganger i måneden eller mer de siste 12 måneder.

Tabell 15 viser at for menn synes det gjennomsnittlige antall opplevde tilfeller av tydelig beruselse i de siste 12 måneder å være noe større i Forsvaret enn i landet som helhet.

Prosentandelen som har vært beruset to ganger i måneden eller mer er også større. Tallene for menn i Sogn og Fjordane er imidlertid svært like tallene i Forsvaret.

Når det gjelder kvinner, er det bare mindre forskjeller mellom utvalgene i Forsvaret og landet som helhet. At beruselseshyppigheten synes forholdsvis lav blant kvinner i Sogn og Fjordane er ikke uventet ut fra det en vet om drikkevanene der.

Nå kan det selvfølgelig være noe ulikt hva folk legger i det å kjenne seg tydelig beruset. Vi har derfor i undersøkelsene også med enkelte andre spørsmål om opplevde konsekvenser av bruken av alkohol.

Opplevde konsekvenser av bruk av alkohol

Det var i spørreskjemaet tatt med tre spørsmål om konsekvenser av ens egen bruk av alkohol som kan beskrives som positive (Sp. 29, 30 og 31).

Tabell 16 viser andelen som oppgir at de i forbindelse med sin egen bruk av alkohol i løpet av de siste 12 måneder har sett mer lyst på livet, vært mer morsomme og slagferdige i samtaler og fått bedre kontakt med en person av det annet kjønn. Andelen som oppgir dette er av omtrent samme størrelsesorden i Forsvaret, i landet som helhet og i Sogn og Fjordane fylke, men tallene er stort sett en tanke lavere i Forsvaret. Men når det gjelder at bruk av alkohol har hjulpet en til å få bedre kontakt med det annet kjønn, er andelen høyest i Forsvaret for kvinner i aldersgruppen 21-30 år - en aldersgruppe som en skulle tro hadde forholdsvis gode kontaktmuligheter i Forsvaret.

Når det gjelder opplevelser av negativ karakter, som å ha angret på noe en sa eller gjorde, kommet i krangel med noen eller kommet opp i håndgripeligheter eller slagsmål fordi en var påvirket av alkohol, viser tabell 17 også tall av samme størrelsesorden i de tre undersøkelsene. For menn synes det kanskje å være forholdsvis en tanke fler som har opplevet slike negative konsekvenser i landet som helhet og i Sogn og Fjordane

enn i Forsvaret. For kvinner er tallene i Forsvaret og landet som helhet omtrent like, mens tallene fra Sogn og Fjordane ligger så vidt under.

Også opplevelser av forskjellig typer bakrussymptomer (Sp. 34, 35 og 36) synes omtrent like utbredt i de forskjellige utvalg. Men for menn ligger også her tallene fra Forsvaret stort sett snarere en tanke under enn over tallene fra landet som helhet og Sogn og Fjordane. Det er ellers verdt å merke seg at det er en nokså stor andel av både menn og kvinner som oppgir at de har hatt hodepine, vært kvalm eller kjent seg uvel på andre måter i løpet av de siste 12 måneder på grunn av sin bruk av alkohol. Særlig er denne prosentandelen høy blant menn og kvinner i aldersgruppen 21-30 år.

Tabell 16. Prosent som sier at de noen gang i løpet av de siste 12 måneder i forbindelse med sin egen bruk av alkohol har:

Alder	- sett mer lyst på livet					
	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	32	40	42	25	30	27
31-40	28	31	39	20	24	21
41-50	26	26	35	13	15	17
51-60	24	22	33	13	10	10
61-70	17	23	19	4	6	6
I alt	27	31	36	18	21	19

Alder	- vært mer morsom og slagferdig i samtaler					
	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	64	71	68	51	47	52
31-40	49	54	52	30	38	30
41-50	37	38	40	21	28	19
51-60	31	35	43	10	18	14
61-70	25	26	25	8	13	6
I alt	46	51	50	31	34	29

Alder	- fått bedre kontakt med en person av det motsatte kjønn					
	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	43	44	44	37	28	31
31-40	23	28	28	16	20	15
41-50	20	19	21	9	11	7
51-60	17	10	20	6	4	7
61-70	10	10	12	0	8	3
I alt	27	27	29	19	18	15

Tabell 17. Prosent som sier at de i løpet av de siste 12 måneder
i forbindelse med sin egen bruk har:

- angret noe de sa eller gjorde mens de var påvirket av alkohol

Alder	Menn			Kvinner		
	Forsv.	Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
21-30	39	43	44	31	30	25
31-40	20	25	27	10	14	11
41-50	14	15	19	7	5	6
51-60	12	7	14	3	6	2
61-70	13	10	10	2	4	1
I alt	23	26	26	15	16	12

- kommet i krangel med noen

Alder	Menn			Kvinner		
	Forsv.	Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
21-30	15	24	24	13	17	11
31-40	4	11	9	2	7	3
41-50	4	6	4	3	2	1
51-60	0	0	4	1	3	2
61-70	1	1	2	0	3	2
I alt	7	12	11	5	8	5

- kommet opp i håndgripeligheter eller slagsmål

Alder	Menn			Kvinner		
	Forsv.	Landet	Sogn	Forsv.	Landet	Sogn
21-30	5	7	10	2	4	1
31-40	1	3	1	0	1	*
41-50	*	3	2	*	1	0
51-60	0	1	*	0	0	0
61-70	0	1	*	0	0	1
I alt	2	4	4	1	1	*

* Mindre enn 0,5 prosent

Tabell 18. Prosent som i løpet av de siste 12 måneder har opplevet
at de dagen etter de har drukket har:

- kjent seg nervøs og anspent						
Alder	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	19	24	30	11	14	12
31-40	18	21	24	9	10	7
41-50	10	14	15	3	4	5
51-60	11	8	14	2	2	1
61-70	7	4	9	0	0	2
I alt	15	17	21	7	8	7

- har hatt hodepine, vært kvalm eller kjent seg uvel på andre måter						
Alder	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	77	74	74	59	51	49
31-40	56	53	60	34	41	31
41-50	38	43	42	23	24	16
51-60	27	23	26	8	14	10
61-70	19	11	15	4	5	2
I alt	52	50	51	34	34	27

- ikke orket å stå opp til vanlig tid om morgenen						
Alder	Forsv.	Menn		Forsv.	Kvinner	
		Landet	Sogn		Landet	Sogn
21-30	32	52	44	23	31	32
31-40	21	27	29	17	19	15
41-50	6	17	10	6	10	4
51-60	4	4	8	1	6	3
61-70	6	6	2	4	3	1
I alt	18	28	23	14	18	14

De som avtjener verneplikten

Hvert år gjennomfører Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning en landsomfattende spørreskjemaundersøkelse om bruk av alkohol, tobakk og narkotiske stoffer blant ungdom i alderen 15-21 år. En del av guttene i de eldste aldersgruppene oppgir at de for tiden avtjener verneplikten. For årene 1990 og 1991 samlet oppga 11 prosent av 19-åringene, 32 prosent av 20-åringene og 16 prosent av 21-åringene at de for tiden avtjente verneplikten. Slår en disse aldersgrupper sammen, får en tilstrekkelig store tall til at en kan foreta en meningsfull sammenligning med andre grupper av unge menn i samme alder som for tiden ikke avtjener verneplikten.

Tabell 19. Bruk av stoffer, alkohol og tobakk blant unge norske menn (19-21 år) etter om de for tiden er i arbeid eller ikke. (Undersøkelsene fra 1990 og 1991 slått sammen)

	Avtjener verneplikt	Hverken på skole eller i arbeid	Skole eller univer- sitet	Små jobber eller del- tids arbeid og skolegang	Bare små jobber eller deltids- arbeid	Arbeider full tid	Alle
Prosent som har:							
Noen gang brukt hasjissj eller marihuana	13.8	18.3	13.5	14.7	20.0	18.0	16.1
Brukt hasjissj eller marihuana siste 6 mndr	4.0	12.5	5.3	5.8	7.7	6.1	6.1
Noen gang brukt amfetamin	0.8	6.7	1.2	1.1	3.1	1.2	1.6
Brukt amfetamin siste 6 mndr	0.4	3.8	0.4	1.1	1.5	0.8	1.0
Noen gang brukt kokain	0.4	1.9	0.4	0.0	1.5	0.0	0.4
Noen gang tatt narkotiske stoff med sprøyte	0.0	1.9	0.4	0.0	0.0	0.0	0.2
Noen gang sniffet	7.7	21.6	10.2	3.7	13.8	14.1	11.3
Røyker daglig	30.0	42.7	16.3	20.5	49.2	45.4	33.7
Bruker snus daglig	6.9	5.8	4.5	4.5	4.6	5.1	5.3
Vært beruset mer enn 25 ganger siste 6 mndr	8.2	31.4	11.4	12.1	7.7	18.1	14.7
Antall:	247	104	245	190	65	494	1345

Tabell 19 viser at bruk av narkotiske stoffer synes forholdsvis lite utbredt blant dem som avtjener verneplikten sett i forhold til de andre gruppene materialet er delt inn i. Bruken av narkotiske stoffer synes ellers å være høyest blant dem som

oppgir at de hverken går på skole eller er i arbeid. I denne gruppen er det også en særlig høy prosentandel som oppgir at de har sniffet noengang og at de har vært beruset 25 ganger eller mer i løpet av de siste 6 måneder. Blant dem som avtjener verneplikten er det derimot forholdsvis få som oppgir dette, og bare 8,2 prosent oppgir at de har vært beruset mer enn 25 ganger de siste 6 måneder. I utvalget som helhet - som også inkluderer dem som avtjener verneplikten - var det 17,1 prosent.

Når det gjelder det å røke daglig, er forskjellen mindre; 30 prosent av dem som avtjener verneplikten, sier de røker daglig mot 34 prosent i hele utvalget. Prosentandelen som røker daglig, synes ellers å være særlig lav blant dem som går på skole eller universitet.

Når det gjelder snus, er forskjellene små, men her finner vi det høyeste tallet blant dem som avtjener verneplikten. Dette svarer til det en fant i undersøkelsen blant de tilsatte i Forsvaret. Blant unge menn i alderen 21-30 år som var tilsatt i Forsvaret, var det tydelig fler som brukte snus daglig enn i de tilsvarende aldersgrupper i landet som helhet.

Som tidligere nevnt var det 11 prosent av 19-åringene, 32 prosent av 20-åringene og 16 prosent av 21-åringene som oppga at de for tiden avtjente verneplikten. Det er altså flest 20-åringene som er i ferd med å avtjene verneplikten. For å kontrollere at aldersfaktoren ikke har spilt en avgjørende rolle for de sammenlikninger som er gjort, har vi også sett på 20-åringene spesielt. For alle de variabler som er tatt med i tabell 19, er det også for 20-åringene alene en tydelig forskjell mellom dem som for tiden avtjener verneplikten og dem som ikke gjør det. De som avtjener verneplikten bruker mindre narkotika, de sniffer mindre, de har vært mindre beruset av alkohol og til en viss grad synes det å være færre som røker daglig. Blant 20-åringene som avtjener verneplikten, brukes det imidlertid mere snus enn blant dem som ikke avtjener verneplikten, 7,6 prosent mot 2,9 prosent.

Oppsummering

Den spørreskjemaundersøkelse som Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning har utført på oppdrag av Forsvarets Overkommando, tyder på at bruken av narkotiske stoffer er mindre utbredt blant de tilsatte i Forsvaret enn blant tilsvarende grupper i landet som helhet. Bruk av sovetabletter og til en viss grad også beroligende midler synes å være noe mindre vanlig blant de tilsatte i Forsvaret enn i landet som helhet.

Det synes å være færre røkere blant menn som er tilsatt i Forsvaret enn blant menn i samme aldersgrupper ellers i landet. For kvinner er forskjellen liten når det gjelder bruk av tobakk. Blant menn brukes imidlertid mer snus i Forsvaret enn i landet som helhet.

Alkoholvanene blant de tilsatte i Forsvaret synes i store trekk å svare til dem man finner i befolkningen ellers. Det årlige alkoholkonsum blant menn synes riktignok noe lavere blant de tilsatte i Forsvaret enn i tilsvarende aldersgrupper i landet som helhet. For kvinner er det ingen forskjell. Når det gjelder antall opplevde tilfeller av beruselse og opplevelse av negative konsekvenser av ens egen alkoholbruk, synes også forskjellene stort sett å være små mellom de tilsatte i Forsvaret og tilsvarende grupper i landet som helhet.

Det kan til slutt være grunn til å minne om at undersøkelser av den type som har vært benyttet her, er beregnet på å beskrive enkle trekk og forhold i store grupper av den alminnelige befolkning. Undersøkelsene er ikke beregnet på å fange opp mindre, spesielle grupper og særlige personer som kan tenkes å være preget f.eks av et narkotikamisbruk eller et alkoholmisbruk.

Litteratur

Ahlström-Laakso, S.: Enkät eller intervju? *Alkoholpolitik*, Vol. 38, no. 3, 103-110, 1975.

Björkman, N. M.: En jämförelse mellan enkät- och intervju-metodik vid insamling av data om alkoholbruk. I *Svenska folkets alkoholvanor*. Statens offentliga utredningar 1971:77, Stockholm 1971.

Hauge, Ragnar og Olav Irgens-Jensen: *Scandinavian Drinking Survey: demographic variables and representativeness of samples*. SIFA-stensilserie, nr. 45, Oslo 1981.

Hauge, Ragnar og Ole Nordli: Påliteligheten av selvrapportert stoffbruk blant ungdom. *Nordisk tidsskrift for kriminalvidenskap*, nr. 3, 1983.

Holsten, Fred: *Forløpet ved stoffmisbruk hos ungdom*. Statens institutt for alkoholforskning, Oslo 1984.

Irgens-Jensen, Olav: *Ungdom og rusmidler*. Rusmiddeldirektoratet, Oslo 1990.

Irgens-Jensen, Olav og Mons Georg Rud: *Bruk av stoffer, alkohol og tobakk blant gutter og jenter i Oslo 1968-1976*. Universitetsforlaget, Oslo 1977.

Mäkelä, K.: *Measuring the Consumption of Alcohol in the 1968-1969 Alcohol Consumption Study*. Social Research Institute of Alcohol Studies, Helsinki 1971.

Nordlund, Sturla: *Data om alkohol og andre stoffer: Tabellarisk oversikt over resultater fra en intervjuundersøkelse*. SIFA-stensilserie nr. 1/87, Oslo 1987.

Nordlund, Sturla: *Metoder og metodeproblemer ved estimering av alkoholforbruk*. (Under trykking).

Pernanen, K.: Validity of Survey Data on Alcohol Use. I Gibbins m. fl. (red): *Research Advances in Alcohol and Drug Problems*, Vol. 1. Wiley & Sons, Toronto 1974.

Skog, Ole-Jørgen: The validity of self-reported drug use. *British Journal of Addiction*, no.87, 539-548, 1992.

STATENS INSTITUTT FOR ALKOHOL- OG NARKOTIKAFORSKNING

Dannevigsvn.10, 0463 Oslo

T: (02) 38 04 85

Oslo, oktober 1991

Til adressaten

Dette brevet kommer fra Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning som har blitt bedt av Forsvarets overkommando å forsøke å kartlegge utbredelsen av bruk av tobakk, alkohol og narkotika blant tilsatte i Forsvaret.

Som et ledd i denne kartleggingen blir dette brevet og det vedlagte spørreskjemaet sendt til Dem og til nærmere 4000 andre tilfeldig utvalgte personer i Forsvaret.

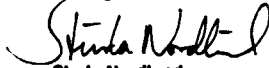
Vi har laget et enkelt spørreskjema som følger med dette brevet sammen med en frankert svarkonvolutt. Vi vil be Dem hjelpe oss med denne undersøkelsen ved å fylle ut spørreskjemaet og sende det tilbake til oss i den vedlagte svarkonvolutten. De skal ikke sette Deres navn eller andres navn noen steder på spørreskjemaet eller svarkonvolutten. Undersøkelsen skal nemlig være helt anonym, slik at ingen kan vite hvem som har besvart det enkelte skjema.

Det er selvfølgelig frivillig om De vil besvare spørsmålene eller ikke. Men for å få et så pålitelig bilde som mulig av forholdene, er det viktig at hver enkelt prøver å besvare spørsmålene. Vi vil derfor være meget takknemlig om De kunne medvirke i denne undersøkelsen ved å besvare skjemaet og sende det tilbake til oss.

Skjemaet skulle være enkelt å fylle ut. Som regel står spørsmålene på venstre side av arkene og på høyre side står det som regel to eller flere svar på hvert enkelt spørsmål. Sett en ring rundt det tallet som står foran det svaret du vil gi. Noen steder er det imidlertid en prikket linje der du skal skrive enten et tall eller et ord. (Tallene foran spørsmålene er bare til bruk for oss når vi skal behandle resultatene).

Vi håper De kan avse noen minutter til å besvare skjemaet og takker på forhånd for hjelpen.

Vennlig hilsen

Sturte Nordlund
f.ung. instituttssjef

STATENS INSTITUTT FOR ALKOHOL- OG NARKOTIKAFORSKNING

Dannevirgveien 10, 0463 Oslo

SPØRRESKJEMA FOR TILSATTE I FORSVARET OM BRUK AV TOBAKK OG RUSMIDLER

Svar ved å sette en ring rundt det tallet som står foran svaret De vil gi eller skriv på de prikkete linjene. Sett ingen navn på dette skjemaet.

SPØRSMÅL	SVAR
5. I hvilket fylke tjenestegjør De?	Tjenestegjør i fylke
7. Er De kvinne eller mann?	1. Kvinne 2. Mann
8. Hvor gammel er De?	Er år
10. Hvor mange års skolegang eller studier har De i alt? Regn med alle slags skoler, men ikke læretid.	Antall år
12. Omtrent hvor mange sigaretter (cigarer, cigarillos) eller pipestopp vil De si at De vanligvis røyker pr. dag? (Hvis De <u>ikke</u> røyker daglig, så skriv 0)	Antall sigaretter/ cigarer/cigarillos eller pipestopp pr. dag
14. Bruker De snus?	1. Har aldri brukt snus 2. Har brukt snus noen ganger 3. Bruker snus daglig
Så følger noen spørsmål om Deres bruk av alkohol. Først spør vi om bruk av øl - og vi mener her pilsnersøl, bayersøl, eksportøl, gulløl, bokkøl, "julesøl" og hjemmebrygget øl som inneholder en del alkohol. Men det omfatter <u>ikke</u> alkoholsvakt eller alkoholfritt øl, slik som lettøl, Clausthaler, værterøl, ingefærøl o.l. eller alkoholsvakt hjemmebrygget øl.	
15. Har De i løpet av de siste <u>12 måneder</u> drukket øl?	1. Ja 2. Nei

16. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke øl?	1. Et par ganger i uken eller oftere 2. Omtrent en gang i uken 3. 2-3 ganger i måneden 4. Omtrent en gang i måneden 5. Omtrent annenhver måned 6. Noen få ganger i året 7. En gang i året eller sjeldnere 8. Har aldri drukket øl eller bare såvidt smakt på det
17. Når De drikker øl, hvor mye omtrent pleier De da å drikke hver gang?	1. Et lite glass 2. Omtrent 1 halvflaske (1/3 liter) 3. Mellom 1 og 2 halvflasker (ca. 1/2 liter) 4. Omtrent 2 halvflasker 5. Omtrent 3 halvflasker (1 liter) 6. 4-5 halvflasker 7. 6-9 halvflasker (2-3 liter) 8. 10 halvflasker eller mer 9. Har aldri drukket øl eller bare såvidt smakt på det

Nå kommer noen tilsvarende spørsmål om vin. Her tenker vi på all slags alkohholdig vin, både sterk og svak - både kjøpt og hjemmelaget. Men det omfatter ikke alkoholfri vin og lettvin (mindre enn 2,5% alkohol).

18. Har De i løpet av de <u>siste 12 måneder</u> drukket vin?	1. Ja 2. Nei
19. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke vin?	1. Et par ganger i uken eller oftere 2. Omtrent en gang i uken 3. 2-3 ganger i måneden 4. Omtrent en gang i måneden 5. Omtrent annenhver måned 6. Noen få ganger i året 7. En gang i året eller sjeldnere 8. Har aldri drukket vin eller bare såvidt smakt på det
20. Når De drikker vin, hvor mye omtrent pleier De da å drikke hver gang?	1. Et lite vinglass 2. Et vanlig vinglass 3. 2-3 vanlige vinglass (1/3 flaske) 4. Omtrent en halv flaske (4 glass) 5. Noe mindre enn en hel flaske 6. Omtrent en hel flaske 7. Mer enn en hel flaske 8. Har aldri drukket vin eller bare såvidt smakt på det

Så kommer noen spørsmål om brennevin. Her tenker vi på all slags brennevin, både kjøpt og hjemmebrent. Sprit, likør og cocktail regner vi også med som brennevin. Som oftest blander en brennevin opp med soda, cola, Solo, kaffe, vann eller andre ting, men her spør vi om selve brennevinet enten en drikker det bart eller oppblandet.

21. Har De i løpet av de <u>siste 12 måneder</u> drukket brennevin?	1. Ja 2. Nei
22. Hvor ofte pleier De vanligvis å drikke brennevin?	1. Et par ganger i uken eller oftere 2. Omtrent en gang i uken 3. 2-3 ganger i måneden 4. Omtrent en gang i måneden 5. Omtrent annenhver måned 6. Noen få ganger i året 7. En gang i året eller sjeldnere 8. Har aldri drukket brennevin eller bare såvidt smakt på det
23. Når De drikker brennevin, hvor mye omtrent pleier De da å drikke hver gang?	1. En liten dram eller svak pjofter (eller drink) 2. En vanlig dram eller pjofter (eller drink) 3. Et par drammer eller pjoftere (eller drinker) 4. Omtrent en kvart flaske (3-4 glass) 5. Litt mer enn en kvart flaske 6. Noe mindre enn en halv flaske 7. Omtrent en halv flaske 8. Mellom en halv flaske og en hel flaske (ca. 1/2 liter) 9. 1 hel flaske eller mer 10. Har aldri drukket brennevin eller bare såvidt smakt på det

Hittil har vi spurt om hver enkelt alkoholsort. Vi vil nå gjerne spørre om hvor ofte De har drukket ulike mengder tilsammen av de ulike alkoholsortene. Vi regner da alle mengder om i vanlige glass for hver alkoholsort. For øl regner vi altså vanlige ølglass, for betvin vanlige betvinsglass, for vanlig vin vanlige vinglass og for brennevin drammeglass, likørglass eller cognac-glass (ca. 4 cl uten "blandevann").

24. Hvor mange av dagene i løpet av <u>de siste 4 ukene</u> har De drukket alkohol av et eller annet slag?	Omtrent dager (Sett 0 dersom De ikke har drukket noen form for alkohol de siste 4 ukene)
26. Hvor mange av disse dagene har De drukket 4 glass eller mer tilsammen av øl, vin og/eller brennevin?	Omtrent dager (Sett 0 dersom ingen dager)

Så kommer noen spørsmål om forskjellige erfaringer i forbindelse med bruk av alkohol.

28. Omtrent hvor ofte har De i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> drukket så mye øl, vin eller brennevin at De har kjent Dem tydelig beruset?	1. En gang i uken eller mer 2. 2-3 ganger i måneden 3. Omtrent en gang i måneden 4. Omtrent annenhver måned 5. Noen få ganger siste 12 måneder 6. En gang siste 12 måneder 7. Har ikke vært beruset de siste 12 måneder
Har det noen gang i løpet av <u>de siste 12 månedene</u> hendt at De i forbindelse med Deres egen bruk av alkohol	
29. har sett mer lyst på livet?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
30. har vært mer morsom og slagferdig i samtaler?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
31. har fått bedre kontakt med en person av det motsatte kjønn?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger

32. har angret noe De sa eller gjorde mens De var påvirket?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
33. har kommet i krangel med noen?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
34. har kommet opp i håndgripeligheter eller slagsmål?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
Har det i løpet av <u>de siste 12 månedene</u> hendt at De dagen etter at De har drukket	
35. har kjent Dem nervøs og anspent?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
36. har hatt hodepine, vært kvalm eller kjent Dem uvel på andre måter?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger
37. ikke har orket å stå opp til vanlig tid om morgenen?	1. Nei 2. Ja, en eller to ganger 3. Ja, flere ganger

Så kommer noen spørsmål om forskjellige stoffer.

38. Omtrent hvor ofte har De i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> brukt sovetabletter - andre steder enn på sykehus?	1. Ingen ganger siste 12 måneder 2. 1-4 ganger 3. 5-10 ganger 4. 11-25 ganger 5. 26-50 ganger 6. Mer enn 50 ganger
39. Omtrent hvor ofte har De i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> brukt legemidler fordi De har følt Dem urolig, engstelig eller nedfor?	1. Ingen ganger siste 12 måneder 2. 1-4 ganger 3. 5-10 ganger 4. 11-25 ganger 5. 26-50 ganger 6. Mer enn 50 ganger

40.	Har De selv noen gang røykt <u>hasj eller marihuana</u> (eller brukt stoffene på annen måte)?	1. Ja 2. Nei
41.	Omtrent hvor mange ganger har De røkt (brukt) hasj eller marihuana i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> ?	1. Ingen ganger siste 12 måneder 2. 1-4 ganger 3. 5-10 ganger 4. 11-25 ganger 5. 26-50 ganger 6. Mer enn 50 ganger
42.	Har De selv i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> noen gang brukt amfetamin eller liknende stoffer (speed)?	1. Ja 2. Nei
43.	Har De selv i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> noen gang brukt heroin, morfin, opium eller andre morfinliknende stoffer (utenom sykehus eller uten at det har vært foreskrevet av lege)?	1. Ja 2. Nei
44.	Har De selv i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> noen gang brukt kokain (eller "crack")?	1. Ja 2. Nei
45.	Har De selv i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> noen gang tatt narkotiske stoffer med sprøyte (utenom sprøyter De evt. må ha fått på sykehus)?	1. Ja 2. Nei
46.	Har De i løpet av <u>de siste 12 måneder</u> noen gang kommet opp i vanskeligheter av noe slag fordi De har brukt narkotiske stoffer? (Her kan De merke av flere svar)	1. Uvennskap eller krangel 2. Slagsmål 3. Problemer på skole eller arbeidssted 4. Ulykker eller skader 5. Andre vanskeligheter, nemlig 6. Nei, aldri
52.	Har De noen gang blitt arrestert for befatning med narkotiske stoffer?	1. Ja 2. Nei

Når skjemaet er besvart, ber vi Dem legge det i vedlagte konvolutt og sende det til Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning.

Takk for hjelpen!

ISBN 82-7171-165-2

Statens institutt for alkohol- og narkotikaforskning
National Institute for Alcohol and Drug Research